

ՏԱԹԵՎԻԿ ՎԱՉԳԵՆԻ ՇԱՀԻՆՅԱՆ

ՀՀ ԳԱՍ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի կրտսեր գիտաշխատող

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒ ԴԵՐԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԲԱՆԿԵՐՈՒՄ

Ազգային տնտեսության կայուն զարգացումն ուղեկցվում է ֆինանսական գործարքների ծավալների աճով և, որպես հետևանք, բանկային համակարգի կարևորության բարձրացմամբ: Բանկային համակարգը, լինելով շուկայական տնտեսության ամենակարևոր օղակներից մեկը, բազմակողմանի ազդեցություն ունի հասարակական կյանքի վրա: Այն ոչ միայն ապահովում է դրամական կապիտալի վերաբաշխման գործիքակազմը, այլև երկրի տնտեսական համակարգի վճարահաշվարկային համակարգի առանցքային տարրն է:

Այս փաստը պայմանավորում է բանկային համակարգի կարևորությունը երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման գործում: Իր հերթին, բանկային գործունեության որակի բարելավումը, որն իր մեջ ներառում է բանկային ծառայությունների ընդլայնումն ու դրանց տրամադրման մոտեցումների կատարելագործումը, կկարողանա ապահովել ազգային վարկային կազմակերպությունների արդյունավետությունն ու կայունությունը: Բանկային ծառայությունների որակը կարևոր ռիսկային գործոն է, որը սահմանում է բանկային համակարգի արդյունավետությունը՝ որպես տնտեսության կայուն զարգացումն ապահովող ֆինանսական միջնորդության համակարգի տարր: Դա պայմանավորված է նրանով, որ բանկային կազմակերպությունների կողմից տարատեսակ ժամանակակից ծառայությունների տրամադրումը բանկային գործունեության գործառնության հիմքն է: Այլ կերպ ասած, բանկային կազմակերպությունների գործառնությունների իրականացումը տեղի է ունենում հաճախորդներին բանկային ծառայությունների մատուցման միջոցով: Բանկային համակարգը կորցնում է իր կայունությունը այն դեպքում, երբ այն ի վիճակի չէ լիարժեք կատարել իր գործառնությունները և, հետևաբար, բանկային ծառայությունների շուկայում հաճախորդներին մատուցել բանկային արտադրանքը¹:

¹ Семенюта, О.Г., Данченко Е.А., Панченко Н.О. Рынок банковских продуктов как фактор устойчивости банковской системы//Финансы и кредит. 2014.- № 2. -С. 2-9.

Ժամանակակից բանկային գործի ու բանկային մարքեթինգի տեսությունները հիմնված են մի շարք հիմնական հասկացությունների վրա: Դրանց թվին կարելի է դասել «բանկային արտադրանք» և «բանկային ծառայություններ» հասկացությունները: Հարկ է նշել, որ մեթոդաբանական, տեսական և գործնական ասպեկտներում այս հասկացությունները նախորդում են բանկային մարքեթինգին: Այնուամենայնիվ, չնայած տարածվածությանն ու նույնիսկ ընդհանրությանը, վերոնշյալ հասկացությունների հստակ սահմանումներ ու տարբերություններ դեռևս գոյություն չունեն:

Համառոտ նկարագրենք բանկային արտադրանքի և բանկային ծառայությունների տեսական հիմքերի ձևավորման ժամանակագրությունը:

«Հարստության հայրն ու ամենաակտիվ սկզբունքը աշխատանքն է, իսկ հողը նրա մայրն է» հայտնի ասության հեղինակ Ուիլյամ Պեթին դեռևս 17-րդ դարում հարկերի և տուրքերի մասին իր գիտական աշխատության մեջ տոկոսների բռնագանձումը բացատրել է նրանով, որ վարկատուի մոտ մինչև վարկի ժամկետի ավարտը կարող է առաջանալ դրամական միջոցների պահանջարկ՝ վարկատուին պատճառելով անհարմարություններ: Այդ անհարմարությունների փոխհատուցումը հանդիսանում է տոկոսը¹:

Տնտեսագիտական մտքի մեկ այլ դասական՝ Ադամ Սմիթը ծառայությունների մատուցումը շահադիտական հետաքրքրություններին հասնելու միջոց էր համարում. «Մենք մեր ճաշն ակնկալում ենք ստանալ ոչ թե մսագործի, գարեջրագործի կամ հացթուխի բարեհոգությունից, այլ նրանց կողմից սեփական շահերի պաշտպանությունից: Մենք առնչվում ենք ոչ թե նրանց մարդասիրության, այլ նրանց էսսսիրության հետ, և երբեք չենք ասում նրանց մեր կարիքների մասին»²:

Արդյունաբերական կազմավորումների տարածմանը համընթաց ծառայությունների մասին պատկերացումներն ավելի հստակ են դառնում: Տ. Ա. Լոբաչևան, անդրադառնալով Կ. Մարքսին, նշել է. «Մարքսը կարծել է, որ սպառողական արժեքի մարմնավորում է հանդիսանում ոչ միայն արտադրանքը, այլ նաև, այսպես կոչված, «մաքուր» ծառայությունը»³: Այսպիսով, արտադրանքը ներառում է ոչ նյութական բաղադրիչ՝ ծառայություն, քանի որ այն ձեռք է բերվում որոշակի օգուտ, ծառայություն ստանալու նպատակով, այսինքն «արտադրանք» հասկացությունը են-

¹ Петти У., Трактат о налогах и сборах. Глава V. О проценте// <http://www.ek-lit.org/pett006.htm>

² Смит А., Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Соцэкгиз, 1962, стр. 28.

³ Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. 2-е изд., т. 26, ч. 1., стр. 139–149.

թաղրում է երկու՝ նյութական և ոչ նյութական բաղադրիչների համադրություն¹:

Չնայած այն բանին, որ բանկային գործի պատմությունը հազարամյակների պատմություն ունի, այնուամենայնիվ, բանկային ծառայությունների տեսության զարգացումը հետազոտողները համարում են 20-րդ դարի 60-ական թվականների վերջից մինչև 70-ական թվականների սկիզբը:

20-րդ դարում համաշխարհային բանկային գործը ենթարկվել է երկու խոշոր կառուցվածքային վերակազմակերպման, որոնք արմատապես փոխել են բանկային գործի փիլիսոփայությունը, տեսքն ու բովանդակությունը: Ընդունված է առանձնացնել բանկային գործի վերակազմակերպման հետևյալ փուլերը.

- 1920-ական թվականներ՝ բանկային գործում բարելավման ալիք, նոր տեխնոլոգիաների ներդրում: Արդյունքում փոքր, անմրցունակ բանկերը սնանկացան,
- 1960-ական թվականներ՝ բնակչության բարեկեցության աճ, մասնավոր հաճախորդների գրավչության բարձրացում: Արդյունքում բնակչության համար ծառայությունների շուկայում մրցակցությունն աճեց, առաջացավ բանկային մարքեթինգը:

Պետք է նշել, որ զարգացած կապիտալիստական երկրներում բանկային գործառնությունները ավանդաբար համարվում են որպես բանկային ծառայությունների տարատեսակ, քանի որ կապիտալիստական բանկը բնութագրվում է որպես ֆինանսաբանկային ծառայությունների մատուցման մեջ մասնագիտացած շուկայական կառուցվածք: Մասնավորապես, հետխորհրդային տարածաշրջանում արևմտյան ամենանշանավոր հեղինակներից մեկը՝ Պ. Ռոուզը, բանկային ծառայությունների շարքին է դասում բանկի գործունեության այնպիսի տեսակներ, ինչպիսիք են դրամական միջոցների կառավարումը, սպառողական վարկը, կանխիկ դրամական հոսքերի կառավարումը, լիզինգը, կենսաթոշակային ծրագրերի վաճառքը²:

Գերմանացի հեղինակները, բանկային գործառնությունների մեջ են ներառում բանկային գործունեության բոլոր տեսակները, իսկ բանկային ծառայությունները ներկայացնում են որպես բանկային գործունեության տարատեսակ³:

¹ Лобачева Т.А., Сюляргина А.Ю. Оценка качества банковских услуг. Екатеринбург: ИЭУРОРАН, 2008. стр. 28□

² Роуз П.С., Банковский менеджмент. Предоставление финансовых услуг - М.: Издательство «Дело», 1997. стр. 5-6□

³ Бухвальд Б., Техника банковского дела. Москва, Сирии, 2002. - 256 с.

Ֆրանսիացի հետազոտող Ժ. Մաթուլը նշում է, որ բանկային ծառայությունը հանդիսանում է հաճախորդների ֆինանսական պահանջարկի բավարարում՝ հաշվի առնելով բանկի ֆինանսական հնարավորությունները¹:

Կրկին ֆրանսիացիներ Կ. Գավալը և Ջ.Սթյուֆլը ընդգծում են, որ ավանդների ներգրավվումը և վարկերի բաշխումը բանկային գործունեության հիմքն են հանդիսանում, սակայն, այսօր այս տեսակները հարստացել են տարատեսակ ծառայություններով, որոնց տրամադրման դիմաց բանկի փոխհատուցումը սեփական միջոցների աճող մասն է²:

1990-ական թվականների երկրորդ կեսից սկսած բանկային արտադրանքի և ծառայությունների տեսության ու մատուցման փորձի տարբեր տեսակետների ուսումնասիրությանը միացան հետխորհրդային երկրների հեղինակները:

Մի շարք հետխորհրդային հետազոտողներ (օրինակ, Ա.Մ. Տավասիևը, Յու Վ. Գոլովինը, Օ. Ի. Լավրուշինը) բանկային ծառայությունները դիտարկում են որպես բանկային գործառնությունների տարատեսակ և, միաժամանակ, բանկային գործառնությունների շարքին են դասում ծառայությունների ողջ տեսականին: Հետաքրքիր է, որ այս մոտեցման կողմնակիցները, ի տարբերություն բանկային ծառայությունների, բանկային գործառնություններն իրականացնում են դրամական տեսքով³:

Ժամանակակից բանկային գրականության համաձայն բանկային ծառայությունը (գործառնությունը) ազգային օրենսդրության շրջանակներում վարկային կազմակերպությունների կողմից իրականացվող համաձայնագրերի ամբողջություն է. օրենսդրությամբ ամրագրվում է դրանց իրավունակությունը՝ շնորհելով այնպիսի համաձայնագրերի իրականացման բացառիկ իրավունք, որոնց իրականացման առարկաներն են փողը, արժեթղթերը, թանկարժեք մետաղները, թանկարժեք քարերը և ուղղված են հաճախորդների կարիքների բավարարմանն ու շահույթ ստանալուն⁴:

Նյութական արտադրության ոլորտում գործունեության արդյունք է հանդիսանում պատրաստի արտադրանքը, իսկ բանկային ոլորտում գոր-

¹ Матук Ж., Финансовые системы Франции и других стран: Под общ. ред. проф. Л. П. Павловой. – Т. 1 Банки. Книга 1. – М.: АО «Финста- тинформ», 2004., стр. 11.

² Гавальд К., Стуфле Ж., Банковское право (Учреждения – Счета – Операции – Услуги). Пер. с фр. / Под ред. В. Я. Лисняка. – М., 1996, стр. 12-13□

³ Банковское дело: Учебник / Под ред. О.И. Лаврушина. М.: КНОРУС, 2009. стр. 27.

⁴ Викулин А. Ю., Определение себестоимости и установление тарифов на банковские услуги // Банковские технологии. – 2010. – № 4. – С. 56 – 57.

ծունեության արդյունքը բանկային ծառայությունն է: Հարկ է նշել, որ տնտեսագիտությունը ծառայություններ ասելով հասկանում է աշխատանքի յուրօրինակ օգտակար արդյունք, որը չի ստեղծում նյութական արդյունք, բայց օգտակար է որպես գործընթաց: Ծառայությունը դա գործունեության տեսակ է, աշխատանք, որի իրականացման արդյունքում չեն ստեղծվում նոր, նախկինում գոյություն չունեցող նյութաիրային արտադրանք, բայց փոփոխվում է արդեն գոյություն ունեցող, ստեղծված արտադրանքի որակը¹: Այլ կերպ ասած ծառայությունը ոչ նյութական օգուտ է՝ աշխատանքի արդյունքի հատուկ տեսակ: Այսինքն, այս տեսանկյունից բանկային գործառնություններն էլ հանդիսանում են հաճախորդներին ծառայությունների մատուցումը: Հենց հաճախորդի ներկայությունն է պայմանավորում բանկային գործառնության վերափոխումը բանկային ծառայության²:

Այսպիսով, կարելի է եզրակացնել, որ բանկը դա բանկային ծառայություններ մատուցող ձեռնարկություն է: Բանկային ծառայությունն ընկալվում է որպես հաճախորդի հանձնարարությամբ և վերջինիս օգտին որոշակի վճարի դիմաց իրականացվող բանկային գործառնություն:

Առանձնացնելով բանկային ծառայությունն ու բանկային արտադրանքը որպես բանկային գործունեության առարկա՝ գիտության մեջ չկա ընդհանուր կարծիք, թե արդյոք այդ հասկացությունները նույնական են կամ դրսևորվում են իրենց հաճախորդների նկատմամբ բանկային գործունեության տարբեր տեսակներով: Որոշ գիտնականներ նշում են, որ «բանկային ծառայություն» և «բանկային արտադրանք» հասկացությունները նույնական են, մյուսներն առանձնացնում են բանկային ծառայությունը որպես առավել ընդհանրական հասկացություն՝ նշելով, որ բանկային ծառայությունը կարող է ներառել բանկի կողմից հաճախորդին տարատեսակ բանկային արտադրանքի տրամադրումը:

Տնտեսագետների մի մասն էլ նշում է, որ բանկային ծառայությունները բանկային արտադրանքի մասն են կազմում, որոնց ձևավորումն ու ստեղծումն իրականացվում է շուկայի և հաճախորդների պահանջ-մունքների փուլային մարքեթինգային ուսումնասիրությունների հիման վրա: Այն բաղկացած է մի շարք բանկային գործառնություններից, որոնք անհրաժեշտ են փոխադարձ շահերի բավարարման շուկայում հաճա-

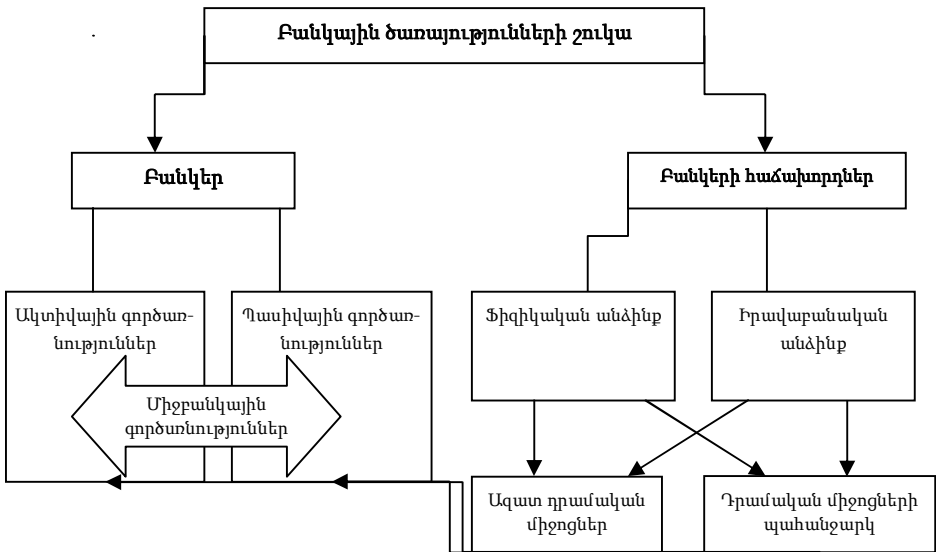
¹ Гамзунов А. Г., Банковская услуга, как предмет деятельности банка //Архив научных публикаций URL: http://www.rusnauka.com/11._NPRT_2007/Economics/21947.doc.htm

² Гамзунов А. Г., «Банковская услуга, как предмет деятельности банка» //Архив научных публикаций URL: http://www.rusnauka.com/11._NPRT_2007/Economics/21947.doc.htm

խորդի՝ որոշակի ծառայության իրականացման պահանջմունքները բավարարելու համար և նպատակաուղղված են շահույթ ստանալուն:

Հետևաբար բանկային ծառայությունների շուկան հարաբերությունների ամբողջություն է, որն առաջանում է որոշակի ծառայությունների համապատասխան, սահմանված տարածքում բանկերի հաճախորդների պահանջմունքների բավարարման պատճառով¹:

Բանկային ծառայությունների շուկայի կառուցվածքն ու մասնակիցների միջև փոխհարաբերությունները կարելի է ներկայացնել հետևյալ գծապատկերի միջոցով.

Գծապատկեր 1. Բանկային ծառայությունների շուկայի կառուցվածքն ու մասնակիցների միջև փոխհարաբերությունները²

Գրականության վերլուծությունների հիման վրա առաջարկվում են բանկային գործի մաս հանդիսացող «բանկային ծառայություն», «բանկային գործառնություն» և «բանկային արտադրանք» հասկացությունների հետևյալ սահմանումները:

¹ Ильясов, С. Банковские услуги и их сущность и перспективы развития «Банковское дело в Москве».[Электронный ресурс] URL: www.klerk.ru

² Կազմվել է հեղինակի կողմից:

Բանկային ծառայությունը բանկի փաստացի և (կամ) իրավաբանական գործողությունների ամբողջությունն է, որն ուղղված է հաճախորդների կարիքների բավարարմանը:

Բանկային գործառնությունը բանկի կամ նրա մասնաճյուղի կողմից ծառայությունների մատուցման ավարտուն գործողությունն է կամ գործողությունների շարքը, որոնք վարկային կազմակերպությունների աշխատանքի տեխնոլոգիական գործընթացի մասն են կազմում:

Բանկային արտադրանքը բանկային ծառայության արտաքին արտահայտությունն է, որն ունի ապրանքի տեսք և հարմարեցված է հաճախորդների պահանջմունքների բավարարմանը:

Բանկային ծառայությունը կարող է բաղկացած լինել մեկ կամ մի քանի բանկային գործառնություններից: Մեկ գործառնության միջոցով բանկային ծառայության իրականացման դեպքում բովանդակությունն ու անվանումը համապատասխանում են: Օրինակ, կանխիկ արտաբժույթի փոխանակումը: Սակայն, որոշ դեպքերում, մեկ ծառայության մատուցման համար պահանջվում է իրականացնել մի քանի բանկային գործառնություններ: Այսպիսով, վարկի տրամադրման ծառայություն մատուցելու դեպքում նախ և առաջ բացվում է հաշիվ, այնուհետև իրականացվում է դրամական միջոցների փոխանցումն այդ հաշվին և անհրաժեշտության դեպքում նաև արժույթի փոխարկում:

Այնուամենայնիվ, բանկային ծառայությունը՝ հաճախորդների պահանջմունքների բավարարմանն ուղղված բանկային մասնագետների գործունեության հանրագումարն է և, հետևաբար, համապատասխան բանկային գործառնությունների իրականացման արդյունքը: Սա կարելի է հիմնավորել նրանով, որ բանկային ծառայությունը որոշակի որակների ամբողջություն է (գին, որակ, ժամկետներ, լրացուցիչ ծառայություններ և այլն), որոնք բացարձակապես անհրաժեշտ և պարտադիր են, որպեսզի տեղի ունենան բանկի՝ որպես ֆինանսական միջնորդի, հիմնական գործունեության շրջանակներում որոշակի գործողություններ՝ ուղղված նախապես սահմանված արդյունքներին հասնելուն:

Բանկային ձեռնարկատիրությունը մշտապես ընդլայնման և լրացուցիչ ծառայություններ առաջարկելու կարիք ունի՝ ներառելով իրական հատվածին և տնային տնտեսություններին մատուցվող նոր բանկային ծառայություններն ու կազմակերպելով դրանց վաճառքը վերջնական սպառողին:

Ինչպես ցույց են տալիս քաղաքական և տնտեսական հետազոտությունները, պետության կայունությունն ու նրա քաղաքականության

սոցիալ-տնտեսական ուղղվածությունը դրական ազդեցություն են ունենում բանկային ծառայությունների շուկայի վրա, քանի որ հասարակության բոլոր անդամների համար հուսալի սոցիալական և տնտեսական երաշխիքների առկայությունը հնարավորություն է տալիս վստահորեն նայել ապագային, իրականացնել մտածված նախագծերը՝ ակտիվորեն դիմելով բանկերի ծառայություններին (սպառողական վարկեր, բիզնեսի ընդլայնման վարկեր և այլն):

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒ ԴԵՐԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԲԱՆԿԵՐՈՒՄ

ՏԱԹԵՎԻԿ ՎԱԶԳԵՆԻ ՇԱՀԻՆՅԱՆ

ՀՀ ԳԱՍ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի կրտսեր գիտաշխատող

Համառոտագիր: Հոդվածում ուսումնասիրվել է բանկային գործի պատմությունը, հետազոտվել են մի շարք օտարերկրյա հեղինակների կողմից բանկային ծառայությունների մասին արված դիտարկումները: Գծապատկերի միջոցով ներկայացվել է բանկային ծառայությունների շուկան և շուկայի մասնակիցների միջև փոխհարաբերությունները: Չունենալով բանկային ծառայությունների պատմություն՝ կարևորվում է այլ երկրների բանկային համակարգի ու ոլորտին առնչվող տեսական հարցերի ուսումնասիրությունը: Դրանց միջոցով կարելի է հասնել բանկային ծառայությունների մատուցման որակական նոր հարթության:

***Բանալի բառեր.** բանկային համակարգ, բանկային գործ, բանկային արտադրանք, բանկային ծառայություններ, բանկային գործառնություններ, ֆինանսական պահանջարկ:*

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ И РОЛЬ БАНКОВСКИХ УСЛУГ В СОВРЕМЕННЫХ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ

ТАТЕВИК ВАЗГЕНОВНА ШАГИНЯН

младший научный сотрудник Института экономики имени М. Котаняна НАН РА

Аннотация: В статье рассматривалась история банковского дела, исследовались наблюдения ряда зарубежных авторов о банковских услугах. С помощью иллюстрации показан рынок банковских услуг и взаимосвязь между участниками рынка. Не имея историю банковских услуг, становится важным изучение банковской системы и связанных с нею теоретических

вопросов. С помощью этого можно достичь нового качественного уровня обеспечения банковских услуг.

Ключевые слова: *банковская система, банковское дело, банковский продукт, банковские услуги, банковские операции, финансовый спрос.*

THE ECONOMIC MEANING AND THE ROLE OF BANKING SERVICES IN CONTEMPORARY COMMERCIAL BANKS

TATEVIK VAZGEN SHAHINYAN

*Junior Research Associate, M. Kotanyan Institute of Economics
National Academy of Sciences, Republic of Armenia*

Abstract: The article examines the history of banking, investigates the statements made by various foreign scholars with respect to banking services. The figure proposed by the author illustrates how the markets of banking services function and how the market agents interact. Without having the history of banking services, the study of theory on the issues related with banking and banking system in other nations is stressed. The study could ensure rendering of higher quality and/or new banking services.

Keywords: *Banking system, banking, banking product, banking services, banking operations, financial demand.*